

Jézus iróniája

Az **irónia** meghatározását általánosan elfogadottnak tekinthetjük; eszerint az irónia **keserű, de szellemes, finom gúny**. Nagyon fontos mind a három jelző; bármelyik hiányzik is az általuk jelzett három tulajdonság közül, az irónia sava-borsa vész el, s egyszerű gúnyvá silányul. Állítsuk ide mindjárt a **szarkazmus** meghatározását is, mert Jézus iróniája olykor-olykor mintha átcsapna ebbe, azaz a **csípős, maró, epés gúnyba**.

Tegyünk azonban rögtön néhány pontosítást, illetve megszorítást. Jézus iróniája vagy szarkazmusa *sosem magánérdekből* fakad, hanem Isten országának szempontjai motiválják, az Isten országával kapcsolatos hiányosságokban vagy kudarcokban gyökerezik, illetve Isten országának teljesebb kibontakozását célozza; nyugodtan mondhatjuk tehát, hogy **prófétai** iróniáról, vagy profétai szarkazmusról van szó. Továbbá a keserűség nála *nem elkeseredést vagy megkeseredettséget* takar, hanem *konkrét* fájdalmat, csalódottságot vagy értetlenséget, a gúny pedig – akár finom, akár maró, epés formájában – *nem* az érintett *bántására vagy lejáratására* irányul, hanem annak Isten országabeli előrehaladását akarja segíteni.

Jézus irónikus megjegyzéseit aszerint csoportosítottuk, hogy azoknak *az éle kike irányul*; így adódott öt, persze egyenlőtlen, de talán árulkodó méretű csoport: a nép, a gazdagok, ellenfelei, tanítványai és végül önmaga; tehát él benne az **önírónia** is, amit jó érzéssel vehetünk tudomásul, többek között azért, mert csak annak az iróniája megalapozott, kicsit durvábban: csak annak van joga az iróniához, aki képes az öníróniára is.

Célpontja: a nép

„Amikor alamizsnát adsz..., imádkozol..., böjtölsz..., *ne tégy úgy, mint a színészek*,... hogy megtapsolják őket! Akik így cselekszenek, már megkapták fizetségüket... Te viszont a rejtekben... Atyád majd megfizet neked (Mt 6,2-4.5-6.16-18).” – Mindenekelőtt azt kell tisztázni, hogy az irónia képi hátterét alkotó „színészek” *nem* a „képmutató” farizeusokat jelölik, hanem valóban hivatásos színészeket, mert ez a **hüpokrités** szó eredeti jelentése. Olyan vándorszínészekről van szó, akik egy-egy városba vagy faluba érkezve trombitálással csodítik össze az embereket, előadásuk színhelyeül természetesen az „utcasarkot”, a tágas útkereszteződést választják ki, s ott mondják el kötelező megnyitó imájukat vagy játsszák el keserű képpel a böjtölt, s

akik mesterségüknél fogva rá vannak utalva a nézőkre, azok tapsára és adományaira, mert e kettőből élnek, amit a közönség kegye vagy juttat nekik, vagy nem. – „Neked viszont”, mondja Jézus (s ez a hallatlanul finom irónia első nyila itt), **„nincs szükséged nézőközönségre** mint munkaadóra, hiszen van Atyád, aki szeret téged, s aki nem kívülről, »páholyból« figyel, hanem egészen közel van hozzád, a szívedben; Előtte nem kell megjátszanod magad.” A következtetéseket levonó útmutatásokat is alighanem irónikus szemhunyorítások kíséretében adja Jézus: „Ne tudja a bal kezéd, mit cselekszik a jobb! Menj be a spájzba... Végy mosdóvizet és pomádét!” A *finom* gúny aztán kissé *csípősbe* megy át a végén, amikor háromszorosan hangsúlyozza, hogy *„Isten majd megfizet neked, kifizet téged”*; annak szájában ugyanis, aki az *ajándékozást* tanította új életelvként, s aki az ember–Isten-viszonyt is meg akarta tisztítani a **kereskedői gondolkodásmódtól** (Mk 11,17; Jn 2,16: „Az én házam a *kérés* háza... Ne tegyétek Atyám házát *vásárcsarnokká!*”), a személyes szeretetkapcsolatot állítva a valamit birtoklás helyébe – az Isten részéről történő *„kifizetés”* csak az irónia megnyilvánulása lehet.

„Ne legyetek gondban az életek miatt, hogy mit fogtok enni, sem a testetek miatt, hogy mit fogtok fölvenni... Nézzétek meg a hollókat...! Avagy ki képes közületek arra, hogy szorongó aggodalmaskodásával egy könyöknnyivel megtoldja testmagasságát (Mt 6,25-33; Lk 12,22-31)?” – „Miért nem követitek a madarak és a növények példáját, amelyek egyszerűen teszik, amit a természetük diktál (s az Atya ennek révén gondoskodik róluk)? **Miért** csináltok úgy, mintha idegesen ide-oda hadonászva (*merimnaó* = ide-oda rándulva a rossz lehetőségeket mérlegelni) és felpöffeszkedve (*meteoridzomai*), a teremtmény helyett Teremtőt játszva, úgy téve, mintha *mindenről* nektek kellene gondoskodnotok, és legalábbis képesek lennétek mondjuk 46 centiméterrel megnövelni testméreteteket?”

„Ha azt látjátok, hogy nyugaton felhő támad, mindjárt azt mondjátok: »Esző jön«, és úgy is történik. Ha déli szél fúj, azt mondjátok: »Hőség lesz«, és megjön az is. Ti színészek! A föld és az ég jeleiből tudtok következtetni. A kedvező órát (*kairos*) miért ne ismeritek föl? Miért nem ítéletek meg magatoktól, mi a helyes (Lk 12,54-57)?” – Jézus keserű tapasztalata lehetett (vö. Lk 11,29-32!), hogy annak megítélésében, mi a helyes (Isten előtt – *dikaion*), pl. hogy amit ő, Jézus tanít és csinál, Istentől való-e, a

nép – félretéve józan paraszti eszét – a teológusok vélekedéseit szajkózza (vö. Mt 11,16.19). „Érdekes”, mondja Jézus, „kiváló időjárásai előrejelzéseket tudtok tenni, hiszen számításaitok beválnak. Tehát van elég eszetek magatoktól is. Akkor **miért színészkedtek**, miért játsszátok meg, mintha nem lenne, mihelyt arról van szó, hogy mi a helyes Isten előtt, vagy mit kíván tőletek a mostani óra?...”

„Hasonlít ez a nemzedék a piacon tanyázó gyerekekhez, akik odakiáltják a többieknek: Furulyáztunk nektek, de ti nem táncoltatok; siránkoztunk, de ti nem vertétek a melleteket... (Mt 11,16-19).” – Aszketikus magatartása miatt Keresztelő Jánost túl démoninak tartották a kortársak, Jézus viszont normális viselkedése miatt („eszik és iszik”) túl emberinek; így aztán elvetették Jánost is, Jézus is. Erre a keserű tapasztalatra támaszkodva (de elkeseredés nélkül, mert humorral feldolgozva) mondja Jézus *szellemes, finom gúnyal*: „Olyanok vagytok, mint a piacon tanyázó éretlen, **önző gyerekek**, akik csak a saját pillanatnyi hangulatukhoz ragaszkodnak, és azt akarják ráerőszakolni a többiekre: Táncoljatok velünk! Nem, ti szomorkodjatok velünk!”

Célpontja: a gazdagok

Most következő, egyes gazdagok számlájára elmondott két irónikus tanításában a gúny jelzői közül a keserűség (fájdalom) hangsúlytalan; annál szembeötlőbb a *finom szellemesség*.

„Készítetek magatoknak olyan kincsesládákat, amelyek nem korhadnak el és nem törnek szét: Istennél szerzettetek magatoknak olyan kincset (vagyon), amely nem megy veszendőbe! Ott nem fér hozzá a tolvaj, és nem rágjá meg a moly. Ahol a kincsed, ott lesz a szíved is” (Lk 12,33-34).” – Jézus itt a szegény gazdagoknak prédikál; valószínűleg vidám lakoma keretében, vámosoknak. Mert azokat a kisembereket, akik nyilvános beszédeire összecsidültek, aligha foglalkoztatta a biztos szék gondja. De ahol adóbehajtók poharaztak (és köztük ez a furcsa proféta...), ott ugyancsak foroghatott ekörül a beszélgetés: „Hogyan biztosíthatja az ember a tőkét ezekben a bizonytalan időkben? Te hogy védekezel a tolvajok ellen? Figyeld, az már megint milyen hivalkodó köntöst öltött! De nézd csak meg jobban: Látod a molyrágta lyukakat?” – Jézus értékeli ezeknek a gazdagoknak a gondját, és alapjában véve igen komolyan veszi. Az ember meg akarja szerezni és meg akarja tartani a szerencsét. Helyes! De keresse és ta-

lálja meg az igazi szerencsét: „Szerencsések akartok lenni? Rendben! De akkor **készítetek nem rozsdásodó széfeket** (ekkor még ismeretlen a rozsdamentes acél...), és **szerezzetek olyan ruhákat, amelyeket nem rág meg a moly!** Szóval, én biztosabb tőkebefektetést ajánlok nektek. Szerezzetek kincset Istennél!” – Lukács közvetlenül kimondja, hogyan lehetséges ez: „Adjátok el vagyontokat és osszátok ki alamizsnaként” (Lk 12,33a). De Jézus, a költő és pedagógus, valószínűleg vas-kos zsványtörténetbe csomagolta a megoldást e hétróbbás csirkefogók számára, és ők *mosolyogva lenyeltek*, mielőtt észrevették volna, hogyan akadtak horogra:

„Volt egy gazdag ember, akinek volt egy intézője, és ezt bevádolták nála, hogy elkótyavetyéli a vagyonát... Magához hívatta urának adósait... Vedd adósleveledet, és írd (a száz helyett) ötvenet... nyolcvan... (Lk 16,1-6.9).” – Jézus belemegy társaságának *kapitalista* gondolkodásmódjába: „Szóval, titeket az izgat, hogyan síbolhatnátok biztos külföldi bankba a tőkéteket? Mint ez a zseniális zsvány, ez az intéző, aki jól átvágta a főzsvány főnökét! Na jó, de **hát ha olyan fífikusak vagytok, mentek totál biztosra!** Mert ugyebár ti is csak meghaltok egyszer? És mi lesz akkor az összeharcsolt vagyonotokkal (vö. Lk 12,16-20)? Szóval, adjátok oda a szegényeknek – és akkor örökre biztosítjátok a magatok számára, mert ezek a szegények majd befognak titeket az örök hajlékukba (Lk 16,9)!”

Célpontja: ellenfelei

Jézus iróniájának legfőbb céltábláját, a dolog természetéből eredően, ellenfelei alkotják. Még a legjobb indulatúak is – akik talán nem is ellenfelei, csak egyszerűen a másik oldalon állnak – „megkapják a magukét”:

„**Senki sem hasít új anyagból foltot**, hogy azzal foltozza meg a régi ruhát. Így az újat is elszakítaná, és a régi ruhához sem illenék az új folt (Lk 5,36).” – A farizeusok és a János-tanítványok közül egyeseknek hajlandóságuk lehetett arra, hogy bizonyos dolgokat átvegyenek Jézustól, de nem mindent (pl. az ellenségszeretetet vagy a nem-bőjtölést nem). Idézett megjegyzését nekik címezhetette Jézus, utalva arra, hogy ha *csak* „egy kicsit”, *csak* „valamit” akarnak átvenni tőle, az széttepheti egész vallási rendszerüket, s közben az a „valami” is tönkremeget.

Hasonlóképpen az írás- és jogtudósok is – akiknek feladata a szent hagyományok őrzése volt – mérlegelheték, nem illeszthető-e bele a hagyomány biztos kereteibe Jézus igehirdetésének morálja, amely sok tekintetben egybecsengett „a Törvénnyel és a Prófétákkal”. Nekik szólhatott egy hasonló

irónikus megjegyzés: „**Senki sem tölt új bort régi tömlőbe**; különben a (forrásban lévő) bor szétszakítja a tömlőt, és a bor meg a tömlő is tönkremeget. Az új bor új tömlőbe való (Lk 5,37-38).”

Éppen az irónikus értelmezés, és *csak* az teszi értelmessé a következő mondatot, amely egyébként ellentmondásban állna a jézusi tanítással és gyakorlattal: „**Könnyebben múlik el az ég és a föld, mint hogy egy ióta vagy egy vesszőcske leessék a Törvény (szövegéből)** (Mt 5,18).” – A tisztasági-, szombat- és egyéb törvényeket rendszeresen felrúgó Jézus aligha mondhatta el ezt a mondatot a maga komoly meggyőződéséeként. De nagyon is gondolkodhattak így a farizeusok vagy éppen Keresztelő János, és nekik szólhatott Jézus kicsit *keserű szellemessége*: „**Ti persze azt hiszitek**, könnyebben múlik el az ég és a föld...”

Ez a megközelítés teszi érthetővé és izgalmassá a tékozló fiú példabeszédének második felét, azt, amelyik a bátyjáról szól (Lk 15,25-32). A szövegösszefüggésből (15,1-2) nyilvánvaló, hogy az idősebbik, „jó” fiú a farizeusokat jelképezi; hasonló helyzetben ők beszélnének így: „Annyi éve szolgálok neked, és *sosem szegtem meg a parancsodat*.” Az is nyilvánvaló persze, hogy a példabeszédbeli apa Istent jelképezi, s a szóban forgó farizeusi alapállás Feléje irányul (vö. Lk 18,11-12!). Az apa, Isten válasza tele van rejtett, vagy csak látszólag rejtett iróniával. Mert egyfelől természetesen nagyon komolyan gondolja válaszat: „Gyermekem, *te mindig velem vagy*, és minden, ami az enyém, a tiéd is.” De másfelől: Nem túl édeskés egy kicsit ez a hangsúly? „Ti farizeusok mindig velem vagytok.” Az irónikus „hátsó gondolat” adja meg a kulcsot a helyes értelmezéshez: „**Legalábbis ezt képzelitek be magatoknak!**” Hiszen ők kivételes helyet igényelnek maguknak Isten közelében. Ugyanígy: „**És minden, ami az enyém, a tiéd is.**” „Az én országom a ti országotok.” Ami csak egy irónikus mosoly kíséretében igaz: „**Vélték ti!**”

Irónikus szavakat adni Isten szájába, irónikus mosolyt rajzolni Isten arcára – hallatlan merészség! De tény – és Jézus szabad istenértelmezéséről tanúskodik.

Benne vagyunk immár a farizeusoknak címzett irónia sűrűjében, ahogyan azt a következő mondatok is mutatják. Sőt! Ezek esetében talán már inkább **szarkazmusról** kell beszélni, abban az értelemben, illetve azokkal a megszorításokkal, amelyeket a bevezetőben megfogalmaztunk. Ahhoz esetleg annyit tehetünk még hozzá, hogy a szarkazmus olyasmi, mint a *karikatúra*, amelynek rendeltetése betöltéséhez „fájnia kell”, de rendeltetése nem a bántás: célja a propaganda, értelme az agitáció.

Szélsőségesen groteszk képet (vö. a teve és a tű foka, Mk 10,25) használ Jézus, amikor azt mondja a farizeusoknak: „**Vak vezetők! **Megszűrítetek a szűnyogot, s közben lenyelitek a tevé**** (Mt 23,24)!” Mert a jelentéktelenre gondosan ügyelnek, ti. hogy a kaporból és a köményből is tizedet adjanak, az összehasonlíthatatlanul fontosabbat viszont könnyedén figyelmen kívül hagyják, nevezetesen „az igazságosságot, az irgalmasságot és a hűséget” (Mt 23,23), azaz a felebaráti szeretetet, illetve „Isten ítéletét és szeretetét” (Lk 11,42), azaz ami Isten ítélete szerint helyes és ahogyan Isten szeret (példát adva az embernek).

A házasságtörésen ért asszony megkövezését a Törvény írta elő. Az írástudók és farizeusok megkérdézik Jézust, neki mi a véleménye. *Négyyszeresen* kínos helyzetbe kerül ezzel: ha megengedi a megkövezést, akkor (1) szembekegyel Róma törvényével (amely a kivégzések jogát magának tartotta fenn) és (2) pusztulni hagyja az asszonyt, ha megtiltja, akkor (3) szembekegyel a zsidók Törvényével és (4) saját elveivel is. Olyan választ kell tehát adnia, amely *egyszerre felel meg mind a négy követelménynek*. Abszolút képtelenség, mondanánk. De nem a zseniális Názáreti számára. Pofon egyszerű és ugyanakkor elképesztő szellemességének talán legragyogóbb példája az a felelet, amely egyszerre komoly és hihetetlenül szarkasztikus: „**Aki [ilyen?] bűn nélkül van közületek, az dobja rá az első követ** (Jn 8,7)!” Bámulatunkat csak fokozza, ha tudatosítjuk még, hogy Jézus úgy akadályozta meg a megkövezést, hogy *felszólít* rá, másrészt hogy felszólítását – lehetőleg, ugyanakkor a gyökerekig hatoló módosítással – a megkövezés végrehajtásának korabeli *gyakorlatából* vette. Az volt ugyanis a szokás, hogy a kövezés kezdetén (valamilyen vezető, vagy a legidősebb a jelenlévők közül) bevett formulával felszólította a szemtanút, hogy ő dobja az első követ: „Aki közületek szemtanúja a bűnnek, az dobja az első követ!” Jézus viszont, látszólag magára öltve a bíró szerepét, így *parancsolja* meg a kövezés megkezdését: „Aki közületek bűn nélkül van, az dobja az első követ!”

A törvényhű farizeusok született ellenfelei voltak a liberális heródiánusoknak (és időnkint bizonytalankodva, de ellenfelei Jézusnak is); ha egyszer mégis azt mondják Jézusnak: „Menj, távozzál innét, mert Heródes meg akar ölni” (Lk 13,31), akkor e mögött a halálos ellenségek rafinált szövetségét feltételezhetjük (vö. Mk 3,6), amelyben kieszeltek: ahelyett hogy Jézust Galileában, Heródes felségterületén fognák el, és egy második próféta-gyilkossággal terhelnék az uralkodót a nép szemében, el kell űzni a vándorprédikátort Júdeába-Jeruzsálembe, ahol a templomi ha-

tóság vagy a megszálló hatalom intézheti el. Tehát félelmet kell kelteni benne: „Menj innét, Heródes meg akar ölni!” Jézus átlátja a fondorlatot, és *metsző szarkazmussal* válaszol: „Menjete [ti], és mondjátok meg annak a rókának: Nézd, ördögöket űzők ki és betegeket gyógyítok ma és holnap, és a harmadik napon leszek készen (Lk 13,32)!”

Szellemes gúny ez – ismét a javából. *Szembeötlő gúny*, hogy a terület urát rókának nevezi, mert az akkori felfogás szerint ez a kifejezés nemcsak a ravaszságra és az alattomoságra utal, hanem a jelentéktelenségre is: „Csak egy róka, korántsem oroszlán!” *Fokozza* a hatást, hogy uralkodóra alkalmazva azt is jelenti: hatalma csak látszathatalom; bábkirály (amint Heródes az is volt Róma kezében)... De valami egészen finom, *rejtett gúny* mutatkozik meg abban is, hogy Heródes halálos fenyegetésével küldetéstudatának teljes mélységét állítja szembe Jézus: „Én, akit maga Isten alkalmaz szolgálatában, hogyan adhatnám be a derekamat egy fenyegető rókának?!” E magatartás és a ráépülő irónia mélységét csak *súlyosabbá teszi*, ha helytálló az a feltételezés, hogy Jézus itt az ún. Sínai-sémára nyúl vissza: Az Egyiptomból megszabadult néptől Isten azt kívánta, hogy szentelődjék meg „ma és holnap”, hogy „a harmadik napon” megajándékozhasssa szövetségével és törvényével (Kiv 19,10 skk). Ezen az alapon Jézus Heródeshez intézett üzenete azt (is) jelenti: „Isten most újítja meg *általam* kinyilatkoztatását és szövetségét. És akkor egy róka elől meneküljek?”

Célpontja: tanítványai

Jézus iróniája a hozzá legközelebb állókat, tanítványait sem kímélte. Már tanítványjelöltjeit sem, így azok alkalmasint eleve tudhatták, mire számíthatnak e tekintetben, ha csatlakoznak hozzá.

„Valakit föl szólított: Kövess engem! Uram, felelte az, engedd meg, hogy előbb eltemessem apámat [= Hadd várjam meg, amíg meghal] – vagy azért, „hogy így örökségemhez biztosan hozzájussak”, vagy azért, „mert nem akarok konfliktusba keveredni vele”] (Lk 9,59)!” Jézus erre szellemes szójátékkal válaszol, amely azonban egyúttal éles irónia is: „**Hagyd a holtakra, hadd temessék el halottaikat** (Lk 9,60)!” Azaz: „Hagyd a szellemi halottakra, az Isten Országá számára meg nem nyerhetőkre, hadd foglalkozzanak ők az örökséggel (vagy: a hamis béke érdekében álló megalkuvással, vagy esetleg: hadd temessék el a fizikailag halottakat)! Hiszen te nem vagy halott! *Vagy...?*”

De lássuk a tényleges tanítványokat! Jakab és János a főhelyeket kéri Jézustól az általuk annyira remélt messiás-királyi országban. Jézus látszólag bele megy a szerencsétlen becsvágyók játékába: „**Képesek vagytok-e arra, hogy igyatok abból a kehelyből**, amelyből én iszom?” Lelkes igenlő válaszuk igazolja Jézus véleményét, hogy „nem tudják, mit kérnek”. Ők arra gondolnak, hogy az állami *banketteken* legfőbb miniszterekként majd a király poharából ihatnak. Jézus azonban mélységes iróniával egy másik kiváltságot helyez kilátásba számukra: ihatnak majd a töviskoronás „király” (vö. Mk 15,26) *szenvedésének* poharából (Mk 10,35-39)...

Megismétlődik ez a helyzet az utolsó vacsora rangvitáján (Lk 22,24-30). A kérdés megint az, ki (lesz) a legnagyobb közülük. Fogalmuk sincs Jézus alapcélkitűzéseiről; hatalomra és nagyságra törnek, mint e világ fiai. Ezért Jézus ismét fölvilágosítja őket: Uralkodás helyett szolgálat! Ahogyan ő szolgálja őket. (Talán ide kell elhelyeznünk a provokatív lábmosást, Jn 13,4-9). Majd éles iróniával leplezi le a díszhelyekért folytatott harcuk értelmetlenségét: „Ti viszont (ilyen viselkedés mellett!) **talán kitartottatok velem szakítópróbaiban** (s így kiérdemeltétek az első helyekben megnyilvánuló hűségjutalmat)?” **De hiszen az igazi szakítópróbák csak most következnek!** „**Vagy királyi uralmat** (*basileia*) fogok készíteni nektek, hogy asztalomnál egyetek-igyatok, és trónokra ültettek titeket, hogy ítéljétek Izrael tizenkét törzsét? **Ahogy Atyám készítet nekem királyi uralmat?**” **Micsoda nonszensz!** (Valóban az lenne, ha ezeket a mondatokat kijelentő módban olvasnánk kérdő mód helyett.)

A folytatás sem kecsesetöbb. Vége a szép galileai napoknak, amikor az emberek mindenütt barátságosan fogadták Jézust és tanítványait. Az ellenséges Jeruzsálemben veszélyes a helyzet, a levegőben lóg Jézus letartóztatása. Ebben a légkörben (talán valóban az utolsó vacsora titkos összejövételén, talán már korábban) a tanítványok elkezdhettek így gondolkodni: „Most már nekünk kell gondoskodnunk magunkról. Most mindegyikünknek pénzre lesz szüksége, meg útravalóra, és mindekelőtt fegyverre, hogy megvéddesse magát. Egy tőrre (kardot csak a rómaiak hordhattak) nagyobb szükség lesz, mint egy köpenyre.” Jézus megint *bele megy a játékba*. Először a tények iránt érdeklődik: „Amikor erszény, tarisznya és saru nélkül küldtelek szét titeket, szenvedtetek-e hiányt valamiben?” Gyanútlanul rávágják: „Semmiiben.” Mire *záporoznak az irónikus kérdések*: „Úgy? **Most viszont vigne magával** a pénzt, akinek van, s ugyanígy a tarisz-

nyáját? **És akinek nincs tőre**, az adja el még a köpenyét is, hogy **vásárolhasson** (Lk 22,35-36)?” **Micsoda nonszensz!** (És micsoda tragédia, hogy ennyire nem értik Jézust! És micsoda magánya Jézusnak!)

Péternek aztán külön is kijut. Amikor jóhiszemű, de veszélyes magabiztossággal azt állítja: „Uram, kész vagyok, hogy börtönbe, sőt halálba menjek veled!”, akkor Jézusnak a fájdalmat okozó iróniához kell nyúlnia, *hogy kijózanítsa*: „Mondom neked, te „Péter”, te „Köszikla” (vocativus!), ezen az „éjszakán” (a sötétség és az életveszély idején), „mielőtt a kakas szól” (mielőtt ez a szakasz véget érne), meg fogsz tagadni engem, sőt (nem is egyszer), „háromszor” (Lk 22,33-34)! Ott hullámszik ebben a mondatban az *ironia minden ismertetőjegye*: a keserűség, a szellemesség, a finomság és a gúny.

Célpontja: önmaga

Az iróniához, mondtuk, alighanem csak annak van valóban joga, aki képes az *öniróniára* is. Jézus ilyen valaki volt. Öniróniája sokszorosan megmutatkozott abban, hogy **gond nélkül idézte** – még ellenfelei jelenlétében is! – a **ráaggatott gúnyneveket**: „falánk és borissza ember” (Mt 11,19), „Belzebub” (Mt 10,25), „eunuch” (Mt 19,12), „idióta” (Lk 10,21) (vö. Jézus humora, ÉV, 2001. február).

Ennél is *keményebb* öniróniával élt Jézus a szülőfalujában, Názáretben, ahol rokonai és ismerősei botránkoztak rajta: „**Csak a hazájában veszik semmibe a prófétát**; rokonai és saját családjá körében” (Mk 6,4). Hát igen, messziről kell jönnie valakinek ahhoz, hogy hitelt adjanak neki. Egy ács, innen a szomszéd utcából? Ugyan!

Pályája vége felé aztán eljut az *önironia csúcsára* (ahogyan eljutott a humor csúcsára is). A farizeusi–heródiánus szövetség ajánlatára, ti. hogy meneküljön el Heródes felségterületéről, előbb ugyan az irónia szélsőséges formájával, *metsző szarkazmussal* felel, de már ebben a feleletben is ott vibrál az önironia: „*a harmadik napon befejeztem*”; feleletének folytatása pedig már nyílt önironia, annak is a felsőfoka, úgyhogy inkább *önszarkazmusról* kell beszélünk (*prófétai önszarkazmusról* persze, ahogyan szarkazmusa is *prófétai szarkazmus* volt): „... **mert nem illó, hogy prófétát Jeruzsálemben kívül öljenek meg**” (Lk 13,33)! (Természetesen ez egyben „Jeruzsálemnek” címzett irónia-szarkazmus is.)

Meglehet, Jézus iróniája és szarkazmusa *fájt* azoknak, akiket célba vett. De az, ami irónikus–szarkasztikus szavait mozgatta, ti. hogy felnyissa a megcélzottak szemét és szívét Isten Országára, neki – **az életébe került**.

Gromon András